

ارزیابی کیفیت محیط کالبدی محلات شهری با تاکید بر نقش سرمایه‌های اجتماعی مطالعه موردی محله علیقلی آقا شهر اصفهان

مجید زارعی: استادیار شهرسازی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران*
فروغ محمدصالحی: دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران

دریافت: ۱۳۹۲/۲/۳۱ - پذیرش: ۱۳۹۲/۷/۲، صص ۱۷۴-۱۵۵

چکیده

نقش سرمایه‌های اجتماعی در نظام برنامه ریزی ایران مورد غفلت قرار گرفته است. این پژوهش با هدف معطوف کردن نگاه برنامه ریزان به جنبه‌های اجتماعی توسعه و بررسی نظری ارتباط مفهوم سرمایه اجتماعی و کیفیت محیط کالبدی محلات شهری انجام گرفته است. نوع پژوهش کاربردی و از لحاظ زمانی یک تحقیق مقطعی است و روش پژوهش توصیفی - تحلیلی است. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش محله علیقلی آقا شهر اصفهان است که به نظر می‌رسد از همبستگی و مشارکت اجتماعی بالا در میان ساکنان بافت برخوردار باشد. در این پژوهش سعی بر آن است تا با استفاده از ادبیات نظری تحقیق، شاخص‌ها و معیارهایی جهت سنجش مفاهیم اصلی پژوهش ارائه گردد در ادامه با استفاده از مبانی نظری و شاخص‌های ارائه شده به تدوین پرسشنامه و جمع‌آوری اطلاعات، همچنین سنجش میزان دو مفهوم سرمایه اجتماعی و کیفیت محیط در سطح محله می‌پردازیم. با بهره‌گیری از نرم افزار SPSS و استفاده از مدل تحلیل عاملی به دسته بندی متغیرهای کیفیت محیط و وزن‌دهی آن‌ها و همچنین با استفاده از ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون نوع و میزان ارتباط میان مفاهیم اصلی تحقیق مشخص می‌گردد. نتایج نشان می‌دهد با توجه به ضرایب همبستگی پیرسون، میان متغیر ذهنی سرمایه‌های اجتماعی با متغیر عینی کیفیت محیط کالبدی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. همچنین متغیر کیفیت محیط کالبدی نیز دارای رابطه معنادار و مثبتی با ماندگاری ساکنان در محله و مشارکت با مسئولان جهت بهبود وضعیت محله است. در ادامه نیز با استفاده از نتایج به دست آمده از تحلیل‌های رگرسیون بین متغیرهای مستقل و وابسته، مدلی جهت تبیین بهتر مفاهیم اصلی پژوهش ارائه گردیده است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌های اجتماعی، کیفیت محیط، توسعه محله‌ای، شبکه‌های اجتماعی

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

رشد سریع شهرها و توسعه کالبدی آن‌ها موجب بروز بحران‌های مختلف در زندگی شهری نظیر مشکلات محیطی و نزول کیفیت محیط شده است. در پی این امر، لزوم توجه به مفهوم کیفیت و ارتقا آن در محیط‌های سکونتی در کنار توجه به مسائل کمی بیشتر احساس می‌شود. اهمیت مسائل محیط شهری هیچ‌گاه به اندازه امروز نمایان نبوده است. امروزه شهرها به عنوان مهم‌ترین دستاورد تلاش‌های تکنولوژیکی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی انسان محسوب می‌شوند. آنچه در این بین تامل برانگیز است، روابط انسان‌ها در ابعاد کمی و کیفی آن است. گسست در ساختار فضایی محلات، باعث از بین رفتن ساختار اجتماعی پیوسته میان ساکنان و کاهش ارتباطات و روابط گرم و صمیمی گردیده، که این خود بر مشکلات موجود دامن زده است. محلات شهری به عنوان حلقه‌ای واسط میان شهر و شهروندان، در گذر زمان دارای نقش اساسی در شکل‌دهی و سازماندهی امور شهری بوده و با ارائه خدمات روزمره القاگر احساس تعلق و هویت در میان ساکنان بوده است، اما امروزه نقش کم‌اهمیتی را دارد. آنچه در این میان روشن است، این مطلب است که برنامه ریزان شهری با غفلت از مسائل اجتماعی و فرهنگی سعی در حل این معضلات با رویکردی صرفاً کالبدی- اقتصادی کرده‌اند. حال آن‌که آنان توان حل مشکلات با اتکا به مجموعه‌ی سرمایه‌های طبیعی، اجتماعی و انسانی را نادیده گرفته‌اند. آنچه در این پژوهش به دنبال آن هستیم، تبیین ارتباط بین کیفیت

محیط کالبدی محلات شهری و بحث ارتباطات اجتماعی افراد در محلات است. برای بیان روابط اجتماعی فرد در جامعه از مفهومی جامعه‌شناسانه با نام سرمایه‌های اجتماعی بهره خواهیم برد که به نظر می‌آید در محلات به عنوان حلقه مفقوده برنامه ریزی و طراحی باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد. سرمایه‌ای که در صورت ارتقا آن می‌توان انتظار داشت با ایجاد یک زنجیره ارتباطی بین افراد محل، امور مربوط به محله تسهیل گردیده و افراد با مشارکت بیشتر در جهت بهبود محیط زندگی خود تلاش کنند. ما برای اثبات این گزاره و وارد کردن این واژه و ادبیات آن، در برنامه ریزی و طراحی شهرها، ابتدا باید ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کیفیت محیط کالبدی را در محلات اثبات کنیم. جهت اثبات این ادعا، محله علیقلی آقا شهر اصفهان که به نظر می‌رسد از مشارکت بالایی در میان ساکنان برخوردار است به عنوان نمونه موردی در این پژوهش انتخاب می‌گردد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت

محلات شهری نقش مهمی را در حیات و زوال شهرها به عهده دارند. با توجه به ارتباطات تنگاتنگ میان ساختار فضایی و اجتماعی محلات، لازم است با دخالت و تغییر در هرکدام، زمینه‌های بهبود وضعیت در بعد دیگر ایجاد گردد. علاوه بر آن امروزه رویکردهای مشارکت محور و مردم‌مبنا از پیشروترین و پذیرفته‌ترین رویکردهای عرصه برنامه ریزی شهری است. توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی در برنامه ریزی شهری باعث اهمیت پیدا کردن این مفاهیم در برنامه ریزی شهری جهان شده است. مفهوم سرمایه‌های اجتماعی که در دهه‌های اخیر به صورت

اجتماعی و کیفیت محیط کالبدی محلات شهری از جمله اهداف دیگر این پژوهش می‌باشد.

۱-۴- پیشینه پژوهش

با وجود آنکه مفهوم سرمایه اجتماعی در مقایسه با بسیاری از مفاهیم علوم اجتماعی موضوع جدیدی محسوب می‌شود اما در طی دو دهه ی گذشته شاهد افزایش قابل توجه تحقیقات علمی و پژوهش‌ها در راستای این موضوع می‌باشیم. در حوزه‌های برنامه ریزی و طراحی شهری مفهوم کیفیت محیط نیز، از مفاهیم بسیار پر کاربرد بوده است و در این ارتباط نیز پژوهش‌های متعددی انجام شده است. آنچه در این جا قابل توجه است عدم وجود تحقیقاتی است که همزمان به بررسی این دو موضوع پردازد. البته تحقیقات اندک در دسترس نیز از جنبه‌های مختلف با پژوهش حاضر متفاوت می‌باشد، که در اینجا به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود. در دوره‌های اخیر به ویژه در نیمه دوم قرن بیستم، بسیاری از نظریه پردازان شهری، رویکرد جدیدی را در بازآفرینی کارکردهای محله مقیاس مورد تاکید قرار داده اند (خاکپور، مافی و باوان پوری، ۱۳۸۸: ۶۲). اما مهم ترین صاحب نظری که در اثر خود «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» در دهه ی ۱۹۶۰ به نقد شهرسازی نوین پرداخت، جین جیکوبز^۱ بود. وی مفهوم سرمایه ی اجتماعی را در ارتباط با مباحث کالبدی - فضایی شهر و محلات شهری مطرح نمود. (شریفیانی، ۱۳۸۰: ۱۱) هانی فن^۲ نیز در سال ۱۹۱۹ واژه سرمایه اجتماعی را به معنای دارایی‌های روزمره

مفهومی کاربردی در علوم اجتماعی مطرح شده است، اهمیت فراوانی در قابل درک و قابل اندازه گیری نمودن مفاهیمی چون شبکه اجتماعی، ارتباطات اجتماعی و پیوندهای اجتماعی دارد. این مفهوم با رویکردی سرمایه محور به این روابط، سبب ورود این مفاهیم در عرصه‌های مختلفی همچون برنامه ریزی شهری شده است. در نگرش سرمایه مبنای منابع انسانی، کمیت و کیفیت روابط و مشارکت ساکنان محلات در قالب سرمایه اجتماعی برای توسعه محلی به حساب می‌آیند. به نظر می‌رسد با توجه به ابعاد فیزیکی و اجتماعی محله به عنوان یک سلول و واحد شهری که اساس و شالوده سازمان کالبدی - اجتماعی شهر را تشکیل می‌دهد، دست یافتن به این ثروت پنهان (سرمایه اجتماعی) در جهت توسعه محله‌ای و در نتیجه توسعه شهر و ارتقا کیفیت محیط از سهولت بیشتری برخوردار باشد. این موضوع، ضرورت توجه به اهمیت ابعاد اجتماعی در برنامه ریزی شهری، همچنین بررسی میزان سرمایه اجتماعی در محلات و ارتباط آن با توسعه محله‌ای و ارتقا کیفیت محیط کالبدی ساکنان محلات شهری را مطرح می‌کند.

۱-۳- اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، معطوف کردن نگاه برنامه ریزان، به توجه به جنبه‌های غیرکمی در برنامه ریزی شهری و مفاهیم اجتماعی توسعه در رویکرد توسعه محله‌ای است. علاوه بر آن تلاش در جهت تبیین سرمایه اجتماعی، عوامل موثر بر آن و شاخص‌های سنجش این مفهوم، شفاف سازی مفهوم کیفیت محیط کالبدی و بررسی نظری ارتباط مفهوم سرمایه

^۱ -Jane Jacobs

^۲ -Hani Fan

97: 1999) در حوزه مطالعات شهری پارگال^۹، گلیگان^{۱۰} و هوک^{۱۱}، تاثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت مردم محله را در مدیریت جمع آوری ضایعات در مناطق مختلف شهر در بنگلادش بررسی کردند و به این نتیجه رسیده اند که تقویت سرمایه اجتماعی به بهبود مدیریت پسماندها کمک نموده است. همچنین دکتر فیروزآبادی و دکتر ایمانی اساتید جامعه شناسی دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۵، رابطه سرمایه اجتماعی بر توسعه مناطق شهری تهران را مورد سنجش و بررسی قرار داده و عنوان می‌کنند، میزان سرمایه اجتماعی در مناطق بالا، رابطه مثبتی با توسعه مناطق مذکور تهران دارد. (ستوده علمباز، ۱۳۸۸: ۳۶) دکتر براتعلی خاکپور نیز در سال ۸۸ در مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای به بررسی ارتباط میان سرمایه اجتماعی و توسعه ی پایدار محله‌ای پرداخته است و به این نتیجه دست یافته است که سرمایه‌های اجتماعی نقش انکارناپذیری را در مفهوم عینی پایداری دارد. علاوه بر آن در سال‌های اخیر تحقیقات متعددی در زمینه تاثیر سرمایه اجتماعی در کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری و همچنین نقش این مفهوم در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری صورت گرفته است.

۱-۵- فرضیه‌ها

به طور کلی فرضیه‌های زیر را می‌توان به عنوان فرض‌های اصلی این تحقیق بیان کرد: به نظر می‌رسد بین میزان سرمایه اجتماعی و سطح کیفیت کالبدی

در قالب وجود حسن تفاهم، دوستی و رفاقت، همدلی و روابط اجتماعی در بین افراد و خانواده‌ها مورد بررسی قرار داده است. (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۲۳) هورتن لوکی^۳ از لحاظ علمی اولین تلاش‌ها را برای شناخت محلات شهری انجام داده است، وی موضوع محله را با عنوان سازمان اجتماعی و روند اجتماعی شدن و اجتماع چهره به چهره بر اساس بنیاد خانواده مورد بررسی قرار داده است. (Mumford, 1954: 259) استون و اسمیت^۴ به جنبه‌های اکولوژیکی خرد روابط دوستی در محلات شهری بوستون پرداخته اند. (Smith & Stone, 1954: 21) مامفورد^۵ با نقد تند پراکندگی به مطالعه ارتباط ارگانیک میان مردم و فضاهای زندگی تاکید کرده، وی طراحی محلات را به عنوان کانون شهرگرایی جدید مورد تاکید می‌بیند. (ممتاز، ۱۳۷۹: ۶۰) راپاپورت^۶ در پژوهشی به بررسی مباحث فرهنگی در شهرها با نگاهی محله‌ای پرداخته است. (مطلبی، ۱۳۸۳: ۷۶) کوبیش^۷ و همکارانش در محله کرنشا در لوس آنجلس بر همیاری میان منابع محلی در فرآیند شکل‌گیری اجتماعات محله‌ای تاکید دارند (عارفی، ۱۳۸۰: ۳۷) بولن^۸ در ولز جنوبی دست به یک بررسی زده و در آن به این نتیجه رسیده است که سرمایه اجتماعی خمیرمایه ی اصلی توسعه محله‌ای است. (Bullen &

³-Horton Loki

⁴-Aston & Smith

⁵- Lewis Mumford

⁶- Amos Rapopor

⁷- Kubish

⁸- Bullen

⁹-Iloesh Pargal

¹⁰- Daniael O.Gilligan

¹¹- Mainul Huq

۱-۷- معرفی متغیرها و شاخص‌ها

در این تحقیق سعی می‌شود با استفاده از اطلاعات به دست آمده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین پیمایش میدانی و مشاهده مستقیم، به ارائه و تدوین معیارهایی جهت ارزیابی کیفیت محیط کالبدی و همچنین تدوین شاخص‌ها و معیارهایی به منظور اندازه‌گیری میزان سرمایه‌های اجتماعی پرداخته شود. برای سنجش سرمایه اجتماعی از الگوی لی پیکلز و ساویچ^{۱۲} استفاده می‌شود و متغیرهایی شامل: اعتماد، پیوندهای همسایگی، مشارکت مدنی و شبکه‌های اجتماعی مورد سنجش قرار می‌گیرد. در رابطه با سنجش کیفیت محیط نیز با توجه به مطالعات و تجربیات گذشته متغیرهای محیطی، کالبدی و مدیریتی مورد سنجش قرار می‌گیرد.

۱-۸- محدوده و قلمرو پژوهش

در اینجا دو بحث قلمرو موضوعی و قلمرو مکانی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در حوزه ی قلمرو موضوعی در این مقاله مفهوم سرمایه اجتماعی و همچنین مفهوم کیفیت محیط تا حد امکان مورد بررسی قرار خواهد گرفت در حوزه ی قلمروی مکانی لازم به ذکر است در این تحقیق محله علیقلی آقا شهر اصفهان به عنوان نمونه موردی پژوهش انتخاب گردیده است و دلیل آن انسجام و همگنی اجتماعی در میان ساکنین این بافت و درصد بالای مشارکت در طرح‌های ارائه شده از جانب شهرداری می‌باشد.

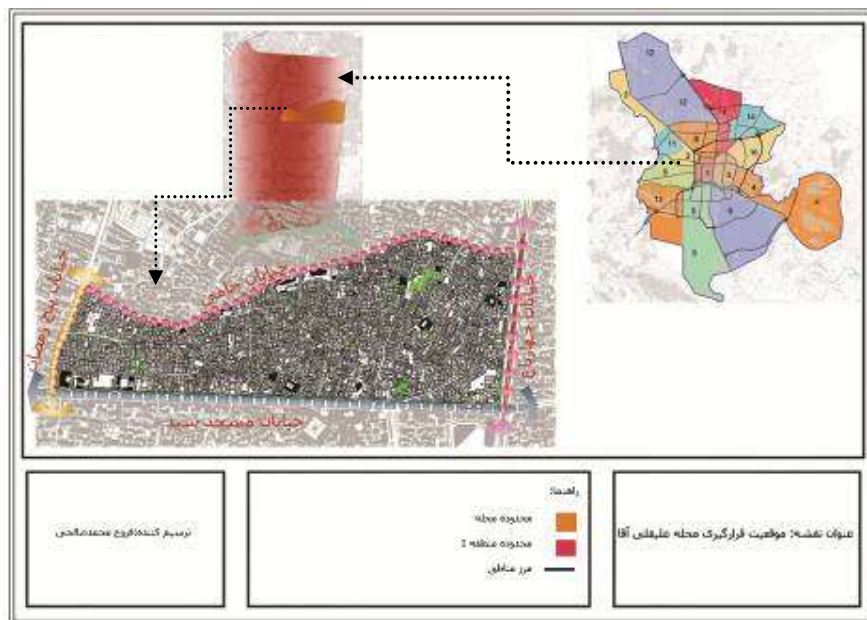
محلات از نظر ساکنان محله ارتباط معناداری وجود دارد، بدین گونه که هرچه میزان سرمایه اجتماعی بیشتر باشد، فضاها کالبدی محلات نیز از سطح بالاتری از کیفیت برخوردار هستند. در کنار فرضیه مذکور، فرضیه‌های زیر مطرح می‌شود: به نظر می‌رسد بین تمایل به ماندگاری ساکنان در محله با میزان سرمایه‌های اجتماعی در محله ارتباط معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد بین تمایل به ماندگاری در محله و کیفیت محیط کالبدی محله از دیدگاه ساکنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

۱-۶- روش تحقیق

با توجه به اهداف تحقیق و مفهوم‌ها و مولفه‌های مورد بررسی، نوع تحقیق کاربردی و همبستگی می‌باشد و روش بررسی آن توصیفی، تحلیلی است. جامعه آماری محله علیقلی آقا شهر اصفهان است و حجم نمونه ۳۸۲ نفر که بر اساس جدول مورگان انتخاب گردیده است. در تحقیق حاضر برای آشنایی با مفاهیم اصلی پژوهش و تبیین شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری این مفاهیم از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی استفاده شده است. همچنین برای اندازه‌گیری پاره‌ای از موضوعات و مفاهیم تحقیق در محدوده مورد مطالعه به مشاهده مستقیم و مطالعات میدانی نیز پرداخته شده است. در خصوص سنجش سرمایه اجتماعی و سنجش کیفیت محیط کالبدی نیز اطلاعات مورد نیاز، از طریق توزیع پرسشنامه، جمع‌آوری گردیده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از برنامه SPSS و مدل تحلیل عاملی و برای سنجش ارتباط بین متغیرها از ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون استفاده خواهد شد.

¹²- Lei, Pickles & Savic

شکل شماره ۱ - موقعیت قرارگیری محله علیقلی آقا (ماخذ: نگارندگان)

۲- مبانی نظری

۲-۱- تعاریف و مفاهیم

توسعه محله‌ای بیانگر فرآیندی است که بر اساس آن سرمایه‌ای که اجتماع به صورت بالقوه قادر به جمع‌آوری و استفاده از آن است، افزایش می‌یابد تا با کمک آن کیفیت زندگی مردم محله را بهبود بخشد. (قاسمی، ۱۳۸۵: ۶۰) به عبارت ساده‌تر محور اصلی در توسعه محله‌ای، اجتماعات محله‌ای هستند. مفهوم سرمایه اجتماعی به یکی از بحث‌انگیزترین و جنجالی‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی و پژوهش‌های توسعه تبدیل شده است و حجم ادبیات مرتبط با آن به شدت در حال افزایش است. (تاجبخش و اسدی کیا، ۱۳۸۲: ۱۱) تعاریف زیادی برای مفهوم سرمایه اجتماعی ارائه شده که سبب سردرگمی در مورد آن

گردیده است. به علاوه از اصطلاحات و مفاهیم بسیار متعددی برای ارجاع و اشاره به سرمایه اجتماعی استفاده می‌شود (شارع پور، ۱۳۸۵: ۱۲). تعریف رایج سرمایه اجتماعی در جامعه‌شناسی آمریکایی به ویژه در روایت کارکرد گرایانه آن عبارتست از روابط دو جانبه، تعاملات و شبکه‌هایی که میان گروه‌های انسانی پدیدار می‌گردد و منجر به سطحی از اعتماد در میان گروه و جماعت خاصی به عنوان پیامد تعهدات و هنجارهایی پیوسته با ساختار اجتماعی می‌شود. (موسوی، ۱۳۸۵: ۴۳) در دسته‌بندی کلی سرمایه اجتماعی به سه بعد ساختاری، شناختی و ارتباطی تقسیم شده هر یک از این ابعاد، خود شامل شاخص‌های گوناگونی جهت سنجش این مفهوم است.

جدول ۱- ابعاد کلی سرمایه اجتماعی و متغیرهای مربوط (ماخذ: الوانی و سید نقوی، ۱۳۸۱: ۳۷)

ابعاد	متغیرهای مربوطه
بعد ساختاری	۱- پیوندهای موجود در شبکه ۲- شکل و ترکیب شبکه ۳- تناسب سازمانی
بعد شناختی	۱- زبان و علائم مشترک ۲- روایت‌های مشترک
بعد ارتباطی	۱- اعتماد ۲- هنجارها ۳- تعهدات و روابط متقابل ۴- تعیین هویت مشترک

جدول ۲- چهار دیدگاه رایج از سرمایه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان، خلاصه مطالعات انجام شده)

دیدگاه	فعالان	راهکارها
همیاری شبکه‌های اجتماعی و روابط دولت با جامعه	جامعه مدنی، دولت، بنگاه‌ها و گروه‌های اجتماعی	ظرفیت و مقیاس سازمان‌های محلی، تولید مشترک، مکمل بودن، مشارکت، پیوند و اتصال‌ها
نهادی نهادهای قانونی و سیاسی	بخش‌های دولتی و خصوصی	دادن آزادی‌های سیاسی و مدنی، مسئولیت پذیری، شفافیت، حساب دهمی
شبکه‌ای رابطه‌ی اجتماعی درون گروهی و بین گروهی	بازرگانان، گروه‌های کسب و کاری واسطه‌های اطلاعاتی	تمرکز زدایی، ایجاد مناطق آزاد اقتصادی پل زدن بین شکاف‌های اجتماعی
اجتماع گرای تشکل‌های محلی	گروه‌های اجتماعی، سازمان‌های داوطلبانه	شناسایی و قبول سرمایه اجتماعی فقرا

جدول ۳- عوامل موثر در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان، استخراج از منابع مختلف)

عوامل	زمینه شکل‌گیری
ویژگی‌های بافت محله	وجود انسجام اجتماعی، ارتباط الگوهای اجتماعی با بافت محله، کنش‌های متقابل اجتماعی همراه با کنترل غیر رسمی. (Entwisle, Faust, Rindfuss & Kaneda, 2007: 1505-1498)
نا همگونی فرهنگی	همگونی بیشتر محیطی (Coffe & Geys, 2005: 2)
دین	تبلیغات نهادهای مذهبی، مکانیسم نهادهای مذهبی در کنش متقابل افراد، ایجاد فروبستگی در رابطه اجتماعی (ناطق پور و فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۶۷)
ثبات مسکونی	ثبات ساکنان عاملی کلیدی در تبیین پیوندهای اجتماعی. (چلبی، ۱۳۸۵: ۲۸۸-۲۸۷)

می‌شود. و سطح کلان (جامعه): این سطح، پنداشتی جامع تر بوده، در این نگاه علاوه بر روابط گسترده تر غیر رسمی، محلی و روابط افقی و عمودی که در دو پنداشت قبل مطرح بود، روابط و ساختار نهادی رسمی چون حکومت، رژیم سیاسی، قوانین حاکم، نظام حقوقی و آزادی‌های مدنی و سیاسی نیز اضافه شده است. (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۸۵) در مقایسه با دیگر فرم‌های سرمایه، سرمایه اجتماعی کمتر قابل لمس می‌باشد، بنابراین اندازه‌گیری آن سخت تر است.

ادبیات مربوط به سرمایه اجتماعی سه سطح تحلیل را پوشش می‌دهد که عبارتند از: سطح خرد (فرد): در این سطح سرمایه اجتماعی در قالب روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد و هنجارها و ارزش‌های غیر رسمی حاکم بر آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. سطح میانی (سازمان): این سطح، که پنداشت گسترده تر از سرمایه اجتماعی است، به وسیله کلمن ارائه گردید. این پنداشت شامل پیوستگی‌های عمودی و رفتار بین هستی‌های فرا فردی چون موسسات

یکی از بزرگترین کاستی‌های سرمایه اجتماعی، فقدان اتفاق نظر در سنجش و اندازه‌گیری آن است. در این باره، دست کم دو رویکرد اجمالی اتخاذ شده است. رویکرد نخست آن است که گروه‌ها و اعضای آن‌ها را در جامعه مفروض سرشماری می‌کنند (مشاهده مستقیم) و رویکرد دوم، داده‌های مربوط به سطوح اعتماد، تعهد و دخالت مدنی بررسی می‌شوند. (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۸۱)

جدول ۴- شاخص‌های مختلف به کاررفته در سنجش سرمایه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان، استخراج از منابع مختلف)

نظریه پرداز	شاخص‌های سرمایه اجتماعی
پاتنام	آگاهی، مشارکت، نهادهای مدنی (Field, 2003: 124)
بهداشت مدنی ملی در امریکا	پرداختن به امور سیاسی، اعتماد، عضویت در انجمن‌ها و نهادها، امنیت و ارتکاب جرم و ثبات و انسجام خانوادگی. (شارع پور، ۱۳۸۵: ۱۳۲)
لی پیکلز و ساویچ	پیوندهای همسایگی، شبکه اجتماعی، مشارکت مدنی، که این ابعاد در ارتباط با اعتماد مورد بررسی قرار می‌گیرد (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۱۰۲)
بانک جهانی	گروه‌ها و شبکه‌ها، اعتماد و همکاری، فعالیت‌های جمعی، اطلاعات و ارتباطات، همبستگی (شمول)، توانمند سازی فعالیت (غیاثوند، ۱۳۸۸: ۲۱)
اینگلهارت	اعتماد و عضویت در انجمن‌ها را در ارتباط با سرمایه اجتماعی می‌داند (شارع پور، ۱۳۸۵: ۱۳۲)

یکی دیگر از مفاهیم ارائه شده در این پژوهش مفهوم کیفیت محیط می‌باشد. تعاریف متعددی از این مفهوم ارائه شده است که در جدول زیر به ذکر چند نمونه از این تعاریف می‌پردازیم:

جدول ۵- تعریف کیفیت محیط از دیدگاه محققان (ماخذ: Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman, & de Hollander: 5-18)

محقق	تعریف
Leasing & Marous (1969)	یک محیط با کیفیت بالا حسی از رفاه و رضایت را برای افراد از طریق شاخص‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی و یا نمادین باشد، به همراه دارد.
Portous (1976)	کیفیت محیطی موضوع پیچیده‌ای است که در بر دارنده‌ی ادراک انتزاعی، طرز تلقی و ارزش‌هایی است که بین گروه‌ها و افراد متفاوت است.
Campell & et al (1976)	کیفیت محیط عبارتست از نمایش عددی شاخص‌های عینی و انتزاعی محیط و این از فردی به فرد دیگر متفاوت است
F, M, B (1996)	کیفیت محیط ناشی از کیفیت عناصر تشکیل دهنده‌ی محیط، اما چیزی بیشتر از مجموعه عناصر است. کیفیت محیط ادراک مکان به طور تمام و کمال است.
Rival (2002), Workshop (2002)	کیفیت محیطی می‌تواند به عنوان بخش اصلی مفهوم وسیع‌تر کیفیت زندگی همانند کیفیت‌های اصلی مانند سلامتی و امنیت در ترکیب با جنبه‌هایی همچون راحتی و جذابیت بیان شود.

۲-۲- رویکرد پژوهش در رابطه با سرمایه‌های

اجتماعی و کیفیت محیط

با توجه به دیدگاه‌های موجود در زمینه سرمایه اجتماعی و نظریات موجود اندیشمندان علوم جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی به نظر می‌رسد، دیدگاه

به طور کلی می‌توان شاخص‌های کیفیت محیطی را به دو دسته تقسیم کرد: نخست، شاخص‌هایی که بر اساس پارامترهای محیطی واقعی می‌باشند و دوم شاخص‌هایی که بر اساس آثار قرار گرفتن در معرض عوامل محیطی می‌باشند. (Ha & Weber, 1994: 162)

اجتماعی ما ابعاد مختلفی چون اعتماد، شبکه‌های اجتماعی، مشارکت مدنی و پیوندهای همسایگی را مورد سنجش قرار می‌دهیم. با توجه به مطالعات انجام شده در محله مورد مطالعه و بررسی نظرات و شاخص‌های ارائه شده سایر اندیشمندان، معیارهایی نیز جهت سنجش کیفیت محیط شهری در محله علیقلی آقا نظر گرفته شدند. لازم به ذکر است از میان معیارهای ارائه شده برای سنجش کیفیت محیط محلات شهری، سعی بر آن است تا معیارهای کالبدی و همچنین سایر معیارهایی که ارتباط بیشتری با این شاخص دارد، با توجه به هدف مورد نظر این پژوهش مبنای سنجش و اندازه‌گیری قرار گیرد. این معیارها شامل: معیارهای محیطی، معیارهای اجتماعی-فرهنگی، معیارهای کالبدی و معیارهای مدیریتی می‌باشند. هر یک از معیارهای فوق، در سطح خردتر به معیارهای ریزتری قابل تبدیل شدن هستند که طراحی پرسشنامه تحقیق بر اساس این معیارها صورت می‌گیرد.

۳-تحلیل یافته‌ها

۳-۱- ارزیابی متغیر سرمایه‌های اجتماعی در محله

علیقلی آقا

در این بخش با توجه به اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها، به نحوه پاسخ‌گویی ساکنان محله به سوالات مربوط به سرمایه اجتماعی می‌پردازیم. برای این منظور ابتدا هر شاخص از شاخص‌های چهارگانه سرمایه اجتماعی را به صورت جداگانه مورد ارزیابی قرار داده و سپس جمع‌بندی نهایی را نهایی را از وضعیت محله ارائه می‌دهیم.

همیاری دیدی کلی و جامع نگر داشته و می‌تواند مبنای کار برنامه ریزان قرارگیرد، اما با توجه به محدودیت‌های این پژوهش به لحاظ وقت و همچنین با توجه به هدف آن و نمونه موردی انتخاب شده، در اینجا تنها سرمایه اجتماعی در سطح خرد مورد بررسی قرار می‌گیرد. علاوه بر آن لازم به ذکر است، مقیاس تحلیل در این تحقیق فرد بوده و در آن سرمایه اجتماعی ساکنین محله علیقلی آقا شهر اصفهان ملاک سنجش قرار می‌گیرد. زیرا در نظر گرفتن ابعاد کلان سرمایه اجتماعی مستلزم صرف وقت زیاد بوده و بیشتر در حوزه تخصصی تحلیل‌های علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی است. بدین ترتیب با وجود ارجحیت دیدگاه همیاری در این پژوهش دیدگاه شبکه‌ای مورد تاکید بوده و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و بین‌گروهی افراد مورد سنجش قرار خواهد گرفت. در ارزیابی سرمایه اجتماعی در این پژوهش متغیرهای مربوط به بعد ساختاری سرمایه اجتماعی ساکنان محله علیقلی آقا را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم و از ابعاد دیگر تنها متغیر اعتماد روابط متقابل که مربوط به بعد ارتباطی است مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. زیرا سایر متغیرها علاوه بر دوره زمانی طولانی مدت در تاثیرگذاری از نظر نگارندگان بیشتر بر روی سرمایه اجتماعی تاثیر گذارند، ولی برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی تاثیر چندانی ندارند. در این پژوهش الگوی لی ساویچ و پیکلز برای سنجش سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده است. زیرا این مدل سرمایه اجتماعی را در مقیاس خرد و محلی مورد بررسی قرار داده و ابعاد مورد بررسی آن با اهداف این تحقیق سازگاری بیشتری نشان می‌دهد. بدین ترتیب در سنجش سرمایه

- نحوه پاسخگویی به سوالات شاخص شبکه‌های اجتماعی
با توجه به اعداد موجود در جدول زیر و میانگین‌های به دست آمده، میانگین کلی این شاخص

عدد ۲.۹۷ می‌باشد که با توجه به طیف لیکرت مقدار این شاخص در محله در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

جدول ۶- توزیع درصدی نحوه پاسخگویی به سوالات شاخص شبکه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	بسیار کم	میانگین
تا چه حد افرادی در اطرافتان وجود دارند که می‌توانید برای آن‌ها درد دل کنید؟	۱.۰۴	۲۰.۹۴	۶۸.۵۶	۸.۱۱	۱.۳۰	۳.۱۲
تا چه حد افراد در اطراف شما وجود دارند که به شما آرامش می‌دهند؟	۱.۵۷	۳۵.۸۶	۵۶.۸۰	۵.۲۳	۰.۵۲	۳.۳۲
تا چه حد افرادی در اطراف شما وجود دارند که می‌توانید با آن‌ها مشورت کنید؟	۴.۱۸	۲۵.۹۱	۵۸.۳۷	۷.۸۵	۳.۶۶	۳.۱۹
تا چه حد افرادی در اطرافتان هستند که در مشکلات مالی به شما کمک میکنند؟	۱.۳۰	۱۳.۰	۳۵.۳۴	۳۶.۶۴	۲۵.۳۹	۲.۱۶
تا چه حد مورد وضعیتی از محله با دیگران گفتگو می‌نمایید؟	۲.۰۹	۱۸.۵۸	۵۷.۵۹	۱۴.۱۳	۷.۵۹	۲.۹۳
تا چه حد افرادی در اطرافتان هستند که با آن‌ها به خرید یا تفریح می‌روید؟	۶.۰۲	۲۲.۷۷	۵۰.۵۲	۱۶.۷۵	۳.۹۲	۳.۱۰

- نحوه پاسخ‌گویی به شاخص پیوندهای همسایگی:
با توجه به اعداد موجود در جدول زیر و میانگین‌های به دست آمده، میانگین کلی این شاخص عدد ۲.۸۸

می‌باشد که با توجه به طیف لیکرت مقدار این شاخص در محله در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

جدول ۷- توزیع درصدی نحوه پاسخگویی به سوالات شاخص پیوندهای همسایگی (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	بسیار کم	میانگین
روابط صمیمانه‌ای بین خانواده ما و همسایه‌ها وجود دارد؟	۱.۵۷	۶.۰۲	۷۰.۱۵	۱۴.۱۳	۸.۱۱	۲.۷۸
ما و همسایگان معمولاً به منازل یکدیگر جهت مهمانی می‌رویم؟	۱.۵۷	۵.۲۳	۷۰.۹۴	۰.۷۸	۲۱.۴۶	۲.۶۴
معمولاً در صورت نبود وسیله‌ای در منزل آن را از همسایه‌ها قرض می‌گیریم؟	۸.۱۱	۲۱.۹۸	۵۸.۱۱	۳.۹۲	۷.۸۵	۳.۱۸
همسایه ما معمولاً نگرانی خود را با ما در میان گذاشته و تقاضای کمک می‌کند؟	۱.۵۷	۱۵.۱۸	۶۴.۹۲	۸.۳۷	۹.۹۴	۲.۹۰

- نحوه پاسخ‌گویی به سوالات شاخص اعتماد
با توجه به اعداد موجود در جدول زیر و میانگین‌های به دست آمده، میانگین کلی این شاخص عدد ۳.۲۲

می‌باشد که با توجه به طیف لیکرت مقدار این شاخص در محله در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

جدول ۸- توزیع درصدی نحوه پاسخگویی به سوالات شاخص اعتماد (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	بسیار کم	میانگین
میزان اعتماد به اعضای خانواده	۴۱.۶۲	۵۵.۲۳	۱.۰۴	۱.۵۷	۰.۵۲	۴.۳۵
میزان اعتماد به فامیل و خویشاوندان	۲۱.۷۲	۱۴.۱۳	۵۳.۱۴	۲.۶۱	۸.۳۷	۳.۳۸
میزان اعتماد به دوستان	۱۱.۲۵	۸.۳۷	۵۱.۰۴	۱۸.۳۲	۱۰.۹۹	۲.۹۰
میزان اعتماد به همسایگان	۸.۶۳	۱۹.۸۹	۴۸.۹۵	۱۴.۱۳	۸.۳۷	۳.۰۶
میزان اعتماد به اهالی محله	۱۸.۳۲	۲۱.۷۲	۳۶.۶۴	۱۸.۰۶	۵.۲۳	۳.۲۹
میزان اعتماد به عملکرد مدارس و مراکز آموزشی و تربیتی	۸.۳۷	۱۱.۲۵	۴۰.۰۵	۱۸.۳۲	۲۱.۹۸	۲.۶۵
میزان اعتماد به شورای شهر	۱۱.۲۵	۴.۷۱	۵۶.۰۲	۱۳.۸۷	۱۴.۱۳	۲.۸۵

نحوه پاسخ گویی به سوالات شاخص مشارکت مدنی: با توجه به اعداد موجود در جدول زیر و میانگین‌های به دست آمده، میانگین کلی این شاخص

جدول ۹- توزیع درصدی نحوه پاسخگویی به سوالات شاخص مشارکت مدنی (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین
در محله تا چه حد در گروه‌های فرهنگی، ورزشی و مذهبی شرکت می‌کنید؟	۲۰.۹۴	۵۳.۹۲	۱۴.۶۵	۸.۳	۲.۰۹	۳.۸۳
در محله خود تا چه حد در رفع مشکلات محله شرکت می‌کنید؟	۱.۳۰	۴.۱۸	۶۵.۹۶	۱۸.۳۲	۱۰.۲۰	۲.۶۸
چقدر حاضرید در کارهای گروهی که در محله انجام می‌شود شرکت کنید؟	۴.۷۱	۱۲.۰۴	۶۷.۲۷	۱۱.۷۸	۴.۱۸	۳.۰۱
چقدر از هم محله‌ایان برای شرکت رفع مشکلات محله دعوت کرده‌اید؟	۱۶.۴۹	۴.۴۵	۴۰.۰۵	۲۴.۳۴	۱۴.۶۵	۲.۸۳
تا چه حد با هم محله‌ایان در مورد مشکلات محله صحبت کرده‌اید؟	۱۷.۸۰	۴۵.۲۸	۲۳.۲۹	۱۱.۷۸	۱.۸۳	۳.۶۵
تا چه حد حاضر می‌شوید با شورای محله در صورت وجود همکاری کنید؟	۱۸.۳۲	۲۴.۳۴	۳۶.۱۲	۱۸.۵۸	۲.۶۱	۳.۳۷
تا چه حد حاضرید در انتخابات شورای محله در صورت وجود شرکت کنید؟	۸.۳۷	۳۰.۶۲	۴۳.۴۵	۱۵.۷۰	۱.۸۳	۳.۲۸
تا چه حد حاضرید در برنامه‌های فرهنگی تفریحی شرکت کنید؟	۹.۴۹	۱۶.۷۵	۵.۹۷	۱۶.۴۹	۱.۸۳	۳.۱۶

ارزیابی وضعیت سرمایه اجتماعی در سطح محله علیقلی آقا: جدول زیر میانگین امتیاز هر یک از شاخص‌های چهارگانه سرمایه اجتماعی را بیان می‌نماید. امتیاز به دست آمده برای هر شاخص نشان دهنده وضعیت می‌دهد. با توجه به میانگین کلی این

جدول ۱۰- میزان سرمایه اجتماعی در محله علیقلی آقا (ماخذ: نگارندگان)

شاخص	شبکه اجتماعی	پیوند همسایگی	اعتماد	مشارکت مدنی	میانگین کلی شاخص‌ها
میانگین هر شاخص	۲.۹۷	۲.۸۸	۳.۲۲	۳.۲۳	۳.۰۷

فرض همانی بودن ماتریس همبستگی بین متغیرها رد می‌شود و بنابراین متغیرها با یکدیگر همبستگی دارند. طبق نتایج بدست آمده از جدول نهایی در تحلیل عاملی عاملهای بدست آمده به صورت زیر نامگذاری می‌شوند: عامل اول: کیفیت دسترسی به خدمات، عامل دوم: ارزشهای محیط محلی و عامل سوم: کیفیت محیط فیزیکی

- نحوه پاسخگویی به سوالات مربوط به عامل کیفیت دسترسی به خدمات

۳-۲- ارزیابی کیفیت محیط کالبدی

- تقسیم بندی متغیرهای کیفیت محیط

به منظور ارزیابی کیفیت محیط، ابتدا با تحلیل عاملی روی ۱۹ متغیر انتخاب شده توسط نگارندگان به عنوان متغیرهای کیفیت محیط (سوالات پرسشنامه) به دسته بندی مجدد این متغیرها در عامل‌های کمتری پرداخته‌ایم. ضریب KMO و آزمون بارتلت، برای این تحلیل مقدار ۰.۹۴ است و به عدد ۱ نزدیک می‌باشد و نشان دهنده ی این موضوع است که تحلیل عاملی انجام شده، بسیار مناسب می‌باشد و در آزمون بارتلت

با توجه به جدول زیر میانگین کلی این عامل در سطح محله عدد ۲.۷۳ است که با توجه به طیف لیکرت در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

جدول ۱۱- نحوه پاسخگویی به سوالات مربوط به عامل کیفیت دسترسی به خدمات (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین
دسترسی به امکانات آموزشی مثل مدارس، مهد کودک و ... در محله	۱.۳۰	۳۴.۰۳	۵۸.۳۷	۳.۶۶	۲.۶۱	۳.۲۷
دسترسی به امکانات تفریحی، فراغتی و فرهنگی در محله	۱۲.۵۶	۱۶.۲۳	۵۵.۷۵	۷.۵۹	۷.۸۵	۳.۱۸
دسترسی به امکانات ورزشی در محله	۰	۴.۱۸	۱۷.۸۰	۲۸.۲۷	۴۹.۷۳	۱.۷۶
دسترسی به احتیاجات روزانه در محله	۱۴.۱۳	۱۰.۹۹	۶۹.۶۳	۴.۷۱	۰.۵۲	۳.۳۳
دسترسی به خدمات درمانی (درمانگاه و...) در محله	۸.۹۰	۱۶.۲۳	۷۰.۱۵	۲.۶۱	۲.۰۹	۳.۲۷
دسترسی خدمات مربوط ایمنی و امنیت در محله	۰	۰.۵۲	۱۳.۰۸	۲۹.۵۸	۵۶.۸۰	۱.۵۷

- نحوه پاسخگویی به سوالات مربوط به عامل ارزش‌های محیط محلی با توجه به جدول زیر میانگین کلی این عامل در سطح محله عدد ۲.۹۳ است که با توجه به طیف لیکرت در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

جدول ۱۲- نحوه پاسخگویی به سوالات مربوط به عامل ارزش‌های محیط محلی (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین
احساس سرزندگی و شادی از فضای محله	۷.۰۶	۲۴.۳۴	۵۰.۵۲	۹.۹۴	۸.۱۱	۳.۱۲
احساس آرامش (عدم وجود آلودگی‌های صوتی و بصری) در محله.	۱.۸۳	۸.۳۷	۳۸.۲۱	۲۲.۵۱	۲۹.۰۵	۲.۳۱
احساس امنیت در محله	۵.۲۳	۱۰.۹۹	۶۳.۳۵	۳.۹۲	۱۶.۴۹	۲.۸۴
وضعیت بهداشتی و پاکیزگی محله	۰	۲۶.۷۰	۵۴.۴۵	۹.۴۲	۹.۴۲	۲.۹۸
وضعیت دفع آب‌های سطحی و فاضلاب در محله	۸.۶۳	۱۰.۹۹	۶۴.۱۳	۱۲.۳۰	۳.۹۲	۳.۰۸
وجود فضاهایی برای تجمع و تعامل و گفتگو در محله	۲۰.۱۵	۱۰.۹۹	۵۱.۳۰	۸.۹۰	۸.۶۳	۳.۲۵

- نحوه پاسخگویی به سوالات مربوط به عامل کیفیت محیط فیزیکی با توجه به جدول زیر میانگین کلی این عامل در سطح محله عدد ۲.۴۳ است که با توجه به طیف لیکرت در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

جدول ۱۳- نحوه پاسخگویی به سوالات مربوط به عامل کیفیت محیط فیزیکی (ماخذ: نگارندگان)

سوال (متغیر)	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین
فضاهای پارک اتومبیل و پارکینگ در محله	۰	۱.۳۰	۴۶.۰۷	۶.۰۲	۴۶.۵۹	۲.۰۲
دسترسی سریع و راحت به وسایل حمل و نقل عمومی	۴.۹۷	۴۹.۴۷	۱۴.۱۳	۱۲.۰۴	۱۹.۳۷	۳.۰۸
کیفیت پیاده راه‌های در محله	۰	۴.۴۵	۴۴.۲۴	۲۷.۷۴	۲۳.۵۶	۲.۲۹
شرایط فیزیکی خانه‌ای که در آن زندگی می‌کنید	۱.۸۳	۳.۹۲	۲۱.۹۸	۲۳.۲۹	۴۸.۹۵	۱.۸۶
زیبایی ظاهری و نمای ساختمان‌های موجود در محله	۰	۱۳.۰۸	۴۴.۵۰	۳۸.۷۴	۳.۶۶	۲.۶۷
خدمات ارائه شده توسط شهرداری	۰	۸.۹۰	۴۶.۸۵	۱۸.۵۸	۲۵.۶۵	۲.۳۹
قرارگیری مبلمان شهری در محله	۶.۰۲	۲۰.۴۱	۲۹.۸۴	۲۹.۵۸	۱۴.۱۳	۲.۷۴

- ارزیابی وضعیت کیفیت محیط کالبدی در محله با توجه به اعداد به دست آمده از جدول زیر می‌توان علی‌قلمی آقا گفت با توجه به اعداد موجود در طیف لیکرت به

طور کلی میانگین کلی کیفیت محیط در سطح محله خود نشان دهنده ی وضعیت و شرایط محیطی نسبتاً عالی قلی آقا در حد متوسط بوده متوسط می‌باشد که مطلوب در سطح محله می‌باشد.

جدول ۱۴-اندازه گیری کیفیت محیط کالبدی در محله علی قلی آقا(ماخذ: نگارندگان)

ردیف	عوامل کیفیت کالبدی محلات	میانگین هر عامل	وزن هر عامل	میانگین هر عامل با احتساب وزن آن
۱	کیفیت دسترسی به خدمات	۲/۷۳	۰/۳۵	۰/۹۵
۲	ارزشهای محیط محلی	۲/۹۳	۰/۳۲	۰/۹۴
۳	کیفیت محیط فیزیکی	۲/۴۴	۰/۳۳	۰/۸۱
میانگین کیفیت کالبدی محلات				۲/۷۰

۳-۳- بررسی وجود رابطه بین سطح کیفیت کالبدی

و مؤلفه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی

جدول ۱۵- بررسی رابطه بین سطح کیفیت محیط کالبدی و مؤلفه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان)

متغیر اول	متغیرهای دوم	تعداد	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
کیفیت محیط کالبدی محلات	شبکه‌های اجتماعی	۳۸۲	۰/۰۵۲	۰/۲۶۷
	مشارکت مدنی	۳۸۲	۰/۶۸۵	۰/۰۴۲
	اعتماد	۳۸۲	۰/۸۷۴	۰/۰۳۱
	پیوندهای همسایگی	۳۸۲	۰/۰۶۹	۰/۳۴۵

فرض صفر رد می‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین دو متغیر کیفیت محیط کالبدی محلات و اعتماد وجود دارد. طبق نتایج بدست آمده، با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بسیار کم ۰/۰۶۹ و سطح معنی داری ۰/۳۴۵ که بیشتر از ۰/۰۵ شده است، فرض صفر رد نمی‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین دو متغیر کیفیت محیط کالبدی محلات و پیوندهای همسایگی وجود ندارد.

۳-۴- ارزیابی فرضیه‌ها

- آزمون فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین میزان سرمایه اجتماعی و سطح کیفیت محیط کالبدی محلات از دیدگاه ساکنین محله ارتباط معناداری وجود دارد.

طبق نتایج بدست آمده از جدول بالا و با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بسیار کم ۰/۰۵۲ و سطح معنی داری ۰/۲۶۷ که بیشتر از ۰/۰۵ شده است، فرض صفر رد نمی‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین دو متغیر کیفیت محیط کالبدی و شبکه‌های اجتماعی وجود ندارد. طبق نتایج بدست آمده و با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بالای ۰/۶۸۵ و سطح معنی داری ۰/۰۴۲ که کمتر از ۰/۰۵ شده است، فرض صفر رد می‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین دو متغیر کیفیت محیط کالبدی محلات و مشارکت مدنی وجود دارد. طبق نتایج بدست آمده و با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بالای ۰/۸۷۴ و سطح معنی داری ۰/۰۳۱ که کمتر از ۰/۰۵ شده است،

جدول ۱۶- بررسی وجود رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و سطح کیفیت محیط کالبدی محلات (ماخذ: نگارندگان)

متغیر اول	متغیر دوم	تعداد	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنا داری
میزان سرمایه اجتماعی	سطح کیفیت محیط کالبدی محلات	۳۸۲	۰/۶۵۴	۰/۰۳۱

طبق نتایج بدست آمده در جدول بالا و با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بسیار کم ۰/۶۵۴ و سطح معنی داری ۰/۰۳۱ که کمتر از ۰/۰۵ شده است، فرض صفر رد می‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود دارد.

جدول ۱۷- بررسی وجود رابطه بین تمایل به ماندگاری در محله و میزان سرمایه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان)

متغیر اول	متغیر دوم	تعداد	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنا داری
تمایل به ماندگاری در محله	میزان سرمایه اجتماعی	۳۸۲	۰/۸۴۲	۰/۰۲۶

طبق نتایج بدست آمده در جدول بالا و با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بالای ۰/۸۴۲ و سطح معنی داری ۰/۰۲۶ که کمتر از ۰/۰۵ شده است، فرض صفر رد می‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود دارد.

جدول ۱۸- بررسی وجود رابطه بین تمایل به ماندگاری در محله و سطح کیفیت کالبدی محلات (ماخذ: نگارندگان)

متغیر اول	متغیر دوم	تعداد	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنا داری
ماندگاری در محله	سطح کیفیت کالبدی محلات	۳۸۲	۰/۶۹۸	۰/۰۳۴

طبق نتایج بدست آمده در جدول بالا، با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون با مقدار بسیار کم ۰/۱۳۵ و سطح معنی داری ۰/۰۳۴ که کمتر از ۰/۰۵ شده است، فرض صفر رد می‌شود و بنابراین رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود دارد.

۳-۵- ارائه مدل جهت تبیین ارتباط مفاهیم تحقیق

در این قسمت با توجه به نتایج حاصل از ارزیابی فرضیات به ارائه مدلی جهت تبیین مفاهیم مورد نظر پژوهش می‌پردازیم. قسمت اولیه مدل به تبیین ارتباط سرمایه‌های اجتماعی و کیفیت محیط کالبدی می‌پردازد. قسمت دوم مدل مربوط به تبیین ارتباط

میان تمایل به ماندگاری و مشارکت ساکنان در بهبود وضعیت محله با سطح کیفیت محیط کالبدی در محله می‌باشد. بدین منظور جهت سنجش مدل مذکور از روش آماری تحلیل مسیر استفاده می‌نماییم.

-مرحله اول: ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر عوامل کیفیت محیط کالبدی محلات:

در ارزیابی رگرسیونی مربوط به این مرحله، سرمایه اجتماعی به صورت متغیر مستقل و سه عامل کیفیت محیط کالبدی محلات هر یک به صورت جداگانه به عنوان متغیر وابسته وارد مدل رگرسیونی می‌شوند. که

برای انجام این کار باید سه مدل رگرسیونی تک متغیره در این مرحله ارائه داد. اولین رگرسیون مربوط به تأثیر سرمایه اجتماعی بر عامل اول کیفیت محیط کالبدی یعنی کیفیت دسترسی به خدمات می‌باشد.

جدول ۱۹- تحلیل رگرسیونی متغیر مستقل سرمایه اجتماعی بر متغیر وابسته دسترسی به خدمات (ماخذ: نگارندگان)

مؤلفه	B (ضریب بتا)	خطای استاندارد	BETA (ضریب استاندارد شده بتا)	آزمون T	Sig (سطح معنی داری)
ضریب ثابت	-۰/۸۰۱	۰/۰۷۹	-	-۱۰/۲۰۵	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	۱/۰۹۱	۰/۰۲۵	۰/۹۱۵	۴۴/۲۳۲	۰/۰۰۰
R^2 : ۰/۶۹۰ Sig: ۰/۰۰۰					

در جدول بالا مشاهده می‌شود که سطح معنی داری برای انجام این رگرسیون برابر با ۰/۰۰۰ شده در نتیجه رگرسیون بین این دو متغیر با اطمینان ۹۹٪ معنی دار می‌باشد. براساس مقدار ضریب تعیین بدست آمده با مقدار ۰/۶۹۰، ۶۹٪ از تغییرات کیفیت

جدول ۲۰- تحلیل رگرسیونی متغیر مستقل سرمایه اجتماعی بر متغیر وابسته ارزشهای محیط محلی (ماخذ: نگارندگان)

مؤلفه	B (ضریب بتا)	خطای استاندارد	BETA (ضریب استاندارد شده بتا)	آزمون T	Sig (سطح معنی داری)
ضریب ثابت	-۰/۴۳۸	۰/۰۲۶	-	-۱۷/۰۹۵	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	۱/۰۹۶	۰/۰۰۸	۰/۹۹۰	۱۳۶/۲۵۱	۰/۰۰۰
R^2 : ۰/۴۹۰ Sig: ۰/۰۰۰					

در جدول بالا مشاهده می‌شود که سطح معنی داری برای انجام این رگرسیون برابر با ۰/۰۰۰ شده در نتیجه رگرسیون بین این دو متغیر با اطمینان ۹۹٪ معنی دار می‌باشد. براساس مقدار ضریب تعیین بدست آمده با مقدار ۰/۴۹۰، ۴۹٪ از تغییرات کیفیت ارزشهای محیط محلی مربوط به سرمایه اجتماعی می‌باشد و هرچه سرمایه اجتماعی بیشتر شود اثر مثبتی بر روی ارزشهای محیطی محلی خواهد داشت.

جدول ۲۱- تحلیل رگرسیونی متغیر مستقل سرمایه اجتماعی بر متغیر وابسته کیفیت محیط فیزیکی (ماخذ: نگارندگان)

مؤلفه	B (ضریب بتا)	خطای استاندارد	BETA (ضریب استاندارد شده بتا)	آزمون T	Sig (سطح معنی داری)
ضریب ثابت	۰/۱۶۹	۰/۰۵۵	-	۳/۰۹۵	۰/۰۰۲
سرمایه اجتماعی	۰/۸۳۴	۰/۰۱۷	۰/۹۲۹	۴۸۷/۴۳	۰/۰۰۰
R^2 : ۰/۵۶۹ Sig: ۰/۰۰۰					

در جدول بالا مشاهده می‌شود که سطح معنی داری برای انجام این رگرسیون برابر با ۰/۰۰۰ شده در نتیجه رگرسیون بین این دو متغیر با اطمینان ۹۹٪ معنی دار می‌باشد. براساس مقدار ضریب تعیین بدست آمده با مقدار ۰/۵۶۹، تقریباً ۵۷٪ از تغییرات کیفیت محیط فیزیکی مربوط به سرمایه اجتماعی می‌باشد و هرچه سرمایه اجتماعی بیشتر شود اثر مثبتی بر روی کیفیت محیط فیزیکی خواهد داشت.

متغیر ماندگاری در محله و مشارکت در جهت بهبود وضعیت محله به صورت متغیر وابسته وارد مدل رگرسیونی می‌شوند. که برای انجام این کار باید یک مدل رگرسیونی چندگانه در این مرحله ارائه داد.

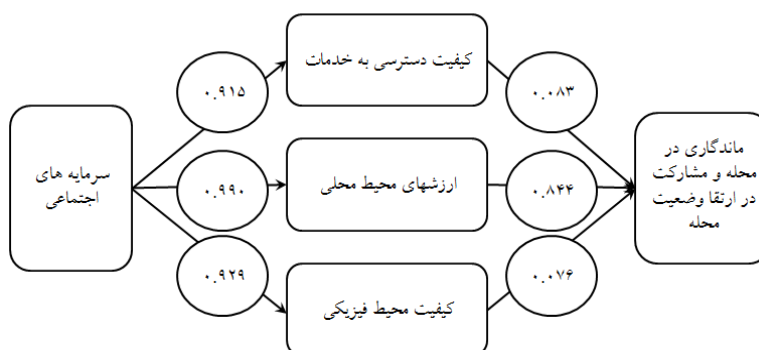
۳-۵-۲- مرحله دوم: ارزیابی تأثیر عوامل کیفیت محیط کالبدی محلات بر تمایل به ماندگاری در محله و مشارکت در جهت بهبود وضعیت محله در ارزیابی رگرسیونی مربوط به این مرحله، عوامل کیفیت کالبدی محلات به صورت متغیر مستقل و

جدول ۲۲- تحلیل رگرسیونی متغیر مستقل عوامل کیفیت محیط بر متغیر وابسته تمایل به ماندگاری در محله و مشارکت در جهت بهبود وضعیت محله (ماخذ: نگارندگان)

مؤلفه	B (ضریب بتا)	خطای استاندارد	BETA (ضریب استاندارد شده بتا)	آزمون T	Sig (سطح معنی داری)
ضریب ثابت	۰/۴۳۰	۰/۰۲۳	-	۱۹/۰۳۹	۰/۰۰۰
کیفیت دسترسی به خدمات	۰/۰۷۰	۰/۰۱۴	۰/۰۸۳	۵/۰۵۹	۰/۰۰۰
ارزشهای محیطی محلی	۰/۷۶۲	۰/۰۲۰	۰/۸۴۴	۳۶/۶۱۰	۰/۰۰۰
کیفیت محیط فیزیکی	۰/۰۸۵	۰/۰۲۰	۰/۰۷۶	۴/۲۰۳	۰/۰۰۰
$R^2: ۰/۷۲۹$ Sig: ۰/۰۱۲					

است و در نتیجه عوامل کیفیت کالبدی هر یک تأثیر مثبت بر روی متغیر وابسته ماندگاری در محله دارند. در این قسمت با توجه به اثبات فرضیه‌های پژوهش و با استفاده از جداول تحلیل رگرسیون به ارائه مدلی توصیفی جهت تبیین بهتر ارتباط مفاهیم اصلی تحقیق می‌پردازیم. لازم به ذکر است مدل ارائه شده در زیر با استفاده از روش تحلیل مسیر نیز مورد سنجش قرار گرفته است.

طبق نتایج بدست آمده در جدول بالا، مشاهده می‌شود که سطح معنی داری برای انجام این رگرسیون برابر با ۰/۰۱۲ شده در نتیجه رگرسیون انجام شده با اطمینان ۹۹٪ معنی دار می‌باشد. براساس مقدار ضریب تعیین بدست آمده با مقدار ۰/۷۳، تقریباً ۷۳٪ از تغییرات ماندگاری در محله مربوط به عوامل کیفیت محیط کالبدی محلات می‌باشد. ملاحظه می‌شود که کلیه ضرایب بدست آمده برای بتا، مثبت

شکل ۲- مدل توصیفی جهت نحوه ارتباط مفاهیم موجود در تحقیق در سطح محله (ماخذ: نگارندگان)

۴- نتیجه گیری

یکی از ابعاد تاثیر گذار در حوزه برنامه ریزی شهری مسائل و ابعاد اجتماعی است که در نظام برنامه ریزی ایران اکثرا مورد غفلت قرار می‌گیرد. در واقع هدف اصلی این پژوهش تبیین ضرورت توجه به مسائل اجتماعی در برنامه ریزی شهری به خصوص در محلات شهری بوده است. بدین منظور در این پژوهش به بررسی نحوه ارتباط سرمایه‌های اجتماعی در محله و میزان کیفیت محیط کالبدی پرداخته ایم. با استناد به نتایج به دست آمده و اثبات فرضیه‌های پژوهش و وجود رابطه ی معنی دار و مثبت میان دو متغیر از ۴ متغیر سرمایه اجتماعی (متغیرهای مشارکت مدنی و اعتماد) با کیفیت محیط کالبدی می‌توان بیان داشت که با برنامه ریزی برای ارتقاء سرمایه اجتماعی ساکنان محلات می‌توان شرایط بهتری از نظر کیفیت محیط در جهت رشد و اعتلای ساکنان در محیط محلات شهری فراهم نمود. همچنین رابطه ی مثبت و معنادار تمایل به ماندگاری و کیفیت محیط کالبدی بیان کننده نقش متغیر کیفیت محیط در تمایل به ادامه سکونت ساکنین در محله می‌باشد. با توجه به آنچه در این تحقیق بیان گردید، لزوم توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی مشخص می‌شود. این پژوهش نشان دهنده ی تاثیر مفهوم ذهنی سرمایه‌های اجتماعی بر مفاهیم عینی تری همچون کیفیت محیط کالبدی می‌باشد. لازم به ذکر است که هر چند نتایج این تحقیق نشان دهنده رابطه معنی دار میان مفهوم سرمایه اجتماعی با دو متغیر مفهوم کیفیت محیط (کیفیت دسترسی به خدمات و کیفیت محیط فیزیکی)

می‌باشد. اما انطباق آن با واقعیت شهرهای ایران و سایر محلات قدیمی و فرسوده این شهرها مورد بازبینی است، زیرا با توجه به مکانیزم رایج در مدیریت شهری در ایران، ارتقا سطح کیفیت فیزیکی محلات و دسترسی به خدمات شهری چندان تحت تاثیر میزان سرمایه اجتماعی ساکنان نیست بلکه موقعیت ویژه محلات شهری و در نهایت کارایی اقتصادی این محلات است که تعیین کننده کیفیت فیزیکی و دسترسی به خدمات شهری است. در این راستا می‌توان اشاره کرد به علت استفاده از روش مطالعه موردی نمی‌توان نتایج این پژوهش را به محلات دیگر تعمیم داد ولی می‌توان انتظار داشت این نتایج در جاهای دیگر نیز به صورت مشابهی تکرار شود.

۵- پیشنهادها

بر اساس نتایج تحقیق سرمایه اجتماعی بر عوامل سه گانه کیفیت محیط کالبدی در محله علیقلی آقا تاثیر گذار است. پس تلاش برای افزایش سطح سرمایه اجتماعی در این محله می‌تواند منجر به بهبود کیفیت محیط کالبدی گردد و افزایش سطح کیفیت محیط نیز خود می‌تواند به تنهایی عامل موثری در بالا بردن تمایل ساکنان به ادامه سکونت در این محله و افزایش مشارکت آن‌ها در امور مربوط به محله باشد. برای این منظور پیشنهادها یی در جهت افزایش سرمایه اجتماعی در محله ارائه می‌گردد:

- حفظ ساکنین بافت و مدیریت ورود مهاجران به محله علیقلی آقا با توجه به استقبال مهاجرین از این محله به دلیل موقعیت آن نسبت به مرکز شهر، به

نحوی که تضاد شدیدی میان بستر اجتماعی محله و نوع اجتماعات وارد شده وجود نداشته باشد.

- ارتقا نقش محور سرزنده و فعال بازارچه و مادی موجود در این محله جهت حضور ساکنین در فضا.

- شناسایی و ساماندهی فضاهای دور از دید و بی دفاع در محله جهت افزایش ایمنی و امنیت ساکنان به عنوان یکی از مشکلات عدم حضور ساکنان در فضا در ساعاتی از شبانه روز.

- توجه به مسائل اجتماعی به خصوص ارتقا روابط پیوندهای همسایگی و افزایش سطح اعتماد و مسئولیت پذیری در قبال همسایگان در این محله.

- تشکیل NGOهای مختلف در میان ساکنان و اهالی، همچنین کسبه و اهالی بازارچه، که علاوه بر افزایش شبکه‌های اجتماعی، به سبب افزایش آشنایی و مراوده در محله می‌تواند سطح شاخص پیوندهای همسایگی را نیز افزایش دهد.

- گردهمایی معتمدین مردم و هیئت‌های امنای موجود در محله با مسئولان شهری به منظور آگاه سازی ساکنان از طرح‌های شهری مرتبط با محله که خود به تنهایی می‌تواند در ارتقا سطح اعتماد در میان ساکنان محله و مسئولین موثر واقع شود و به افزایش سرمایه اجتماعی بین گروهی در این محله منجر شود.

- لزوم توجه به فضاهای عمومی موجود در سطح محله از قبیل فضاهای سبز، زمین‌های بازی، فضاهای عمومی موجود و قرارگیری مبلمان مناسب در این فضاها به منظور بستری جهت شکل‌گیری تعاملات و سرمایه‌های اجتماعی در سطح محله علیقلی آقا.

- استفاده از نظرات و پیشنهادات ساکنان محله در کلیه فرآیندهای برنامه ریزی، طراحی، اجرا و بهره برداری با تاکید بر تشکلهای موجود در محله (هیئت مدیره مساجد، هیئت امنای درمانگاه موجود در محله و کسبه بازارچه).

منابع

ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا، (۱۳۸۳)، توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران، نشر نی، تهران. صفحه ۸۵ و ۱۰۲.

الوانی، سید مهدی و سیدنقوی، میرعلی، (۱۳۸۱)، سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه‌ها، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳، تهران، صفحه ۳۷.

تاج بخش، کیان، (۱۳۸۴)، کاربرد نظریه سرمایه اجتماعی در تامین اجتماعی، اولین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی، شماره ۱۳، دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی، تهران، صفحه ۱۸۱.

تاجبخش، کیان و اسدی کیا، بهناز، (۱۳۸۲)، تئوری سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن برای توسعه اقتصادی و اجتماعی، نشریه گفتمان، شماره ۲، تهران، صفحه ۱۱.

چلبی، مسعود، (۱۳۸۵)، تحلیل اجتماعی در فضای کنش، نشر نی، چاپ اول، تهران، صفحات ۲۸۷-۲۸۸.

خاکپور، براتعلی، مافی، عزت اله و باوان پوری، علیرضا، (۱۳۸۸)، نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محله‌ای، مجله جغرافیا و توسعه

- قاسمی، وحید، اسماعیلی، رضا و ربیعی، کامران، (۱۳۸۵)، سطح بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های استان اصفهان، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۲۳، تهران، صفحه ۶۰.
- مطلبی، قاسم، (۱۳۸۳)، رویکرد انسانی به توسعه ی پایدار محله‌ای، مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله‌ای، چشم انداز توسعه پایدار شهر تهران، شماره ی ۱، شهرداری تهران، صفحه ۷۶.
- ممتاز، فریده، (۱۳۷۲)، انحرافات اجتماعی، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، تهران، صفحه ۶۰.
- موسوی، سید احمد، (۱۳۸۵)، برنامه ریزی توسعه محله‌ای با تاکید بر سرمایه اجتماعی، مطالعه موردی: کوی طلاب شهر مشهد، تقوایی، علی اکبر، دانشگاه تربیت مدرس، گروه شهرسازی، صفحه ۴۳.
- ناطق پور، محمد جواد و فیروز آبادی، سید احمد، (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران، مجله انجمن جامعه شناسی ایران، شماره ۴، تهران، صفحه ۱۶۷.
- Bullen , P & onyx ,J , (1999), Social Capital: Family support services and neighbourhood and community centers in new south wales, pp 21&97.
- Coffe ,H.& Geys,B, (2005), Community Hetrogeneti: A Burden for the creation of Social Capital, Brussel, Department of political science,p2.
- Entwisle, B., Faust, K. , Rindfuss ,R.R., & Kaneda, T. (2007). Network and Context: Variation in the Structure of Social Ties. American jornal of Socioloy,pp1498-1505
- Field, John,(2003) Social capital , Routledge, London,p124.
- Ha, M., &Weber, M. (1994).Residential quality and satisfaction: toward developing ناحیه‌ای، شماره ۱۲، دانشگاه فردوسی مشهد صفحه ۶۲.
- ستوده علمباز، فاطمه. ۱۳۸۸، تجدید حیاط شهری معطوف به سرمایه اجتماعی (نمونه موردی محله شمیران نو تهران)، گلکار، کوروش، دانشگاه شهید بهشتی، گروه شهرسازی، صفحه ۳۶.
- شارع پور، محمود، (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، مفهوم سازی، سنجش و دلالت‌های سیاستگذاری، سازمان مدیریت و برنامه ریزی مازندران، چاپ اول، ساری، صفحه ۱۲ و ۱۳۲.
- شریفیانی ثانی، مریم، (۱۳۸۰)، سرمایه اجتماعی، مفاهیم و چارچوب نظری، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۲، دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی، تهران، صفحه ۱۱.
- عارفی، مهیار، (۱۳۸۰)، به سوی رویکردی دارای مبنا برای توسعه اجتماع محلی، ترجمه ی نوین تولایی، هنرهای زیبا، شماره ۱۰، تهران، صفحه ۷۳.
- غیاثوند، الهام، (۱۳۸۸)، تاثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری (نمونه موردی: محلات بریانک، پمپ بینزین، مقتدایی گلستان، قلعه)، تقوایی، علی اکبر، دانشگاه آزاد اسلامی، گروه شهرسازی، صفحه ۲۱.
- فوکویاما، فرانسیس، (۱۳۷۹)، پایان نظم (سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، ترجمه ی غلام عباس توسلی، نشر جهان افروز، چاپ اول، تهران، صفحه ۲۳.

- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G. & de Hollander, A. (2003), Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts, a literature study, *Landscape and Urban Planning*, pp 5-18.
- residential quality indexes. *Home Economics Research Journal*, p 162.
- Mumford, L. (1954), The neighbourhood and the neighbor unit, *Town planning Review*, p 259.
- Smith & Stone, G. (1954), Local Intimacy in a middle-sized city, *American journal of sociology*, p 21.

University Of Isfahan

Urban - Regional Studies and Research Journal

Vol. 5 – No. 18 - Autumn 2013

ISSN (online): 2252-0848

ISSN (Print): 2008-5354

<http://uijs.ui.ac.ir/urs>

The Evaluation of physical Quality in Urban Districts with an emphasis on Social Capital (Case Study: District of Aliqoli-Aqa in Isfahan City)

M. Zarei, F. Mohammadsalehi

Received: May 21, 2013/ Accepted: September 24, 2013, 35-38 P

Extended Abstract

1. Introduction

Urban planners, in recent years, have been dealing with urban issues by regarding it merely economically and physically and, consequently, ignoring social-cultural aspects. The major aim of current research is to attract planners' attention to non-quantitative aspects and social concepts of urban planning. In this regard, initially the concept of "social capital" is introduced to express an individual's social ties in a society; a concept which seems should be considered more effectively in urban design and planning. We here theoretically discuss the relationship between social capital and physical quality in urban districts, as a remarkable response to the lack of similar

researches discussing both points of view simultaneously. This research primarily hypothesizes that in a district, there is a positive and meaningful relationship between residents' social capital and the physical quality of that district. As a case study, Aliqoli-Aqa district in Isfahan city has been selected to be the statistical population. The methods applied in this research are library materials and documentary studies as well as field studies and direct observation. Moreover, to measure the main concepts, required data was gathered through questionnaire and was then analyzed by SPSS software and Factors Analysis Model. Afterwards, correlation coefficient and regression analysis has been applied to assess the relationship between variables.

2. Theoretical bases

This section deals with the concept of social capital regarding its definitions, dimensions, formation factors and existing related viewpoints. It gives the level of analysis for this concept and presents a model for its measurement in a district. Then the concept

---

Author (s)

M. Zarei (✉)

Assistant Professor in Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran
E-mail: majidzarei@ikiu.ac.ir

F. Mohammadsalehi

M.A. in Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

of environmental quality is discussed as a further major concept of this research and criteria for its measurements are given.

3. Discussion

In this section, the research approach for the variables of environmental quality and social capital are specified and some indicators are presented for their measurement in district level. Then the questionnaire is designed based on theoretical and field studies and distributed in Aliqoli-Aqa district. By the information derived from the questionnaire, each indicator of social capital is measured separately and then the social capital variable is measured as a whole. Through Factor Analysis, the nineteen variables of environment quality are divided into several general factors. Afterwards, each factor as well as environment quality as a whole are measured using the questionnaire information. The research hypotheses were investigated by means of SPSS and Pearson correlation coefficient and it was proved that there is a meaningful relationship between social capital and environment quality of which both are the main concepts of this research. The environmental quality has also a meaningful relationship with retention tendency and cooperation in district improvement. As a result, the quantity of this relationship is then measured through regression analysis and finally a model is presented to explain the relationship among the main concepts of this research.

4. Conclusion

The findings prove the meaningful and positive relationship between two out of four variables of social capital (civic cooperation and trust) and the variable of physical environment quality which, as a result, prove the primary hypotheses of current research. Therefore, it can be stated that a better environment quality can be provided for residents in a district via the upgrade

programming of social capital. In addition, there is also a meaningful and positive relationship between physical environmental quality and the tendency of residents to keep living in a district. In conclusion, although the findings of this case study cannot be generalized, it is expected to be repeated similarly in other places and this reveals the necessity of paying attention to the concept of social capital.

5. Suggestions According to results, any effort for the enhancement of social capital leads to the improvement of physical environment quality. So, it is suggested to pay more attention to social issues in urban programming especially upgrading social ties and connection. It can be achieved through various types of social networks and groups, for instance regional NGOs or by development of public spaces such as parks, play grounds, and recreational centers in districts.

Keywords: social capital, environmental quality, district development, social networks

Resources

- Alvan ,S.M. and Syd naqvy ,M., (2002), social capital, concepts and theories, Journal of Management Studies, No. 33, Tehran, page 37.
- Arefi , M., (2001), the asset-based approach to community development, the translated Tavalae,N., Fine Arts Magazine, No. 10, Tehran, page 73.
- Azkiya,M. and Ghaffari, G., (2004), rural development with emphasis on rural community in Iran, publication Nay, Tehran, pp 85 and 102.
- Bullen , P & onyx ,J , (1999), Social Capital : Family support services and neighbourhood and community centers in new south wales, pp 21&97.

- Chalabi, M., (2006), the social analysis in action space, publication Nay, Printing, Tehran, Pages 287-288
- Coffe ,H.& Geys,B, (2005), Community Hetrogeneti: A Burden for the creation of Social Capital, Brussel, Department of political science,page2.
- Entwisle, B., Faust, K. , Rindfuss ,R.R., & Kaneda, T . (2007). Network and Context : Variation in the Structure of Social Ties. American jornal of Sociology,pp1498-1505
- Field, John,(2003) Social capital , Routledge, London,page124.
- Fukuyama, F., (2000), End of order (social capital and maintenance), translated by G. A.Tavassoli, luminous world of publishing, printing, Tehran, page 23.
- Ghasemi, V., Ismail, R. and Rabie, K., (2006), level of social capital in the citys of Isfahan, Journal of Social Welfare, No. 23, Tehran, page 60.
- Ghiasvand, E., (2009), Effects of social capital on quality of life for residents of neighborhoods (Case study: local Bryank ,pump Bbnzyn, Moqtdayy ,Golestan, Ghalee), Taghvai, A.A., , Islamic Azad University, Department of Urbanity, page 21.
- Ha, M., &Weber, M . (1994).Residential quality and satisfaction: toward developing residential quality indexes . Home Economics Research Journal , page 162.
- Khakpour, B., Maffei, E. and Bavanpuri, A., (2009), the role of social capital in a community sustainable development, Journal of Geography and Regional Development, No. 12, Ferdowsi University of Mashhad, page 62.
- Mumford, L,(1954),The neighbourhood and the neighbor unit ,Town planning Review ,page 259.
- Mousavi, S. A., (2006), community development planning with a focus on social capital, Case Study: Kuye Tolab in Mashhad, Taghvai, A.A., University Teacher Training, Department of Urbanity, page 43.
- Momtaz, F, (1993), social deviance, corporate publishing, printing, Tehran, page 60.
- Motalebi , G., (2004), human approach to sustainable community development, Proceedings of the first conference on community development, sustainable development prospects of Tehran, No. 1, Tehran Municipality, page 76.
- Nateghpour, M.J. and Firoozabadi, S.A., (2005), Social capital and factors affecting its formation in Tehran, Iranian Sociological Association Journal, No. 4, Tehran, Page 167.
- SharePoor, M., (2006), social capital, conceptualization, measurement and policy implications , Mazandaran planning organization and management, printing, Sari, pp. 12 and 132.
- Shryfyany Sani, M., (2001), social capital, concepts and framework, Journal of Social Welfare, No. 2, University of Social Welfare and Rehabilitation, Tehran , page 11.
- Smith&Stone.G.,(1954), Local Intimacy in amiddle- sized city , American journal of sociology , page 21.
- Sotude Almbaz,F.(2009), renewed of urban courtyard on focus social capital (Case study: new shemiran neighborhoods of Tehran), Golkar, K., Beheshti University , Department of urbanity, page 36.
- Tajbakhsh, K., (2005), Applications of social capital in social theory, The first symposium of social capital and social, No. 13, University of Social Welfare and Rehabilitation, Tehran, page 181.
- Tajbakhsh, K. and Asadi kia, B., (2003), social capital theory and its implications for economic and social development,

publication, Publication dialogue,
Number 2, Tehran, page 11.
Van Kamp,I., Leidelmeijer, K.,
Marsman,G.& de Hollander,A.(2003),
Urban environmental quality and human

well-being : Towards a conceptual
framework and demarcation of concepts
,a literature study , Landscape and Urban
Planing,pp5-18